

РЯБІНІНА Ірина Миколаївна,

канд. філол. наук, доцент,

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

ORCID ID: 0000-0002-4170-654X

ПАШКО Любов Василівна,

канд. філол. наук, доцент,

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

ORCID ID: 0000-0003-0157-9950

ШЕВЧЕНКО Діна Анатоліївна,

викладач,

«Донбаський аграрний фаховий коледж СНУ ім. В. Даля»

ORCID ID: 0009-0000-7644-2532

Україна

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ГЕРМАНІЗМІВ У ЛІРИЧНИХ ТВОРАХ СЕРГІЯ ЖАДАНА

Із поширенням білінгвізму використання іншомовної лексики стало цілком природним явищем. Однак питання щодо нормалізації й адаптації іншомовних запозичень і наразі залишається актуальним. Деякі мовознавці вважають, що значна кількість германізмів потрапили в українську мову через світову літературу. Джерелом цих запозичень була творчість німецьких авторів, оригінали яких могли читати лише представники дворянства та освіченої інтелігенції. Переклади художніх творів з німецької мови були здійснені М. Старицьким, І. Франком, П. Грабовським, Лесею Українкою та іншими українськими митцями, які перекладали твори Ф. Шіллера, Г. Гейне, І. Гете та ін.

Варто зазначити, що причини мовної інтеграції змінюються залежно від доби та історичного періоду. Незмінними є лише екстралінгвальні та лінгвальні чинники, до котрих належать економічні, суспільно-політичні, культурні, побутові, наукові тощо. На це впливає розвиток економічних і культурних зв'язків між Україною та іншими державами, а також використання мовцем слів саме іншомовного походження для демонстрації своєї культури та оригінальності. Авторитет германізмів також збільшуються посередництвом українців, які використовують запозичення з німецької для осучаснення власного мовлення.

Іншомовні слова в українській мові виконують різноманітні функції, зокрема: номінативну, яка задовольняє мовну потребу в номінативних засо-

бах; аксіологічну, яка збагачує мову засобами експресії; стильову, яка полягає в розмежуванні власне українських слів та запозичених; семантичної диференціації, тобто ототожнення понять як українського, так і запозиченого слова; термінотворення; інтернаціоналізації окремих шарів лексики.

У сучасній українській літературі, одним із найяскравіших представників якої є письменник-постмодерніст Сергій Жадан, запозичення, зокрема германізми, стали одним із продуктивних поповнень лексичного складу мови. Зазначимо, що збірка поезій «Пепсі», укладена С. Жаданом із В. Загоркою 1999 року, вийшла українською та німецькою мовами. Згодом переклади німецькою мовою принесли українському митцеві визнання в Німеччині та Австрії.

Із самого початку своєї літературної творчості С. Жадан (відомий поет, музикант, літературознавець, перекладач, викладач, кандидат філологічних наук) став законодавцем нової української поезії. Відмовляючись від поширених національних кліше та шароварщини, він робив усе задля того, щоб позбутися не найкращої асоціації України з салом чи горілкою, вишневыми садочками; для поета образ України є живим, незалежним та реалістичним, але найголовніше – не пострадянським. У своїх творах митець майстерно розкриває власні філософські погляди крізь призму національного характеру. Невід’ємною рисою мови письменника є простота лексики та насиченість її розмовними виразами – його творчість виходить за межі, притаманні літературній мові.

Особливість доробку Сергія Жадана була предметом дослідження багатьох науковців – Б. Пастухова, М. Реутова, А. Бекетова, Л. Тимофеев, Б. Томашевський та інші мовознавці підкреслювали змістовність творчості письменника, оригінальність його поезії та складність проблематики. Літературознавці позиціонують його як співця урбаністичної дійсності, відзначаючи, що твори С. Жадана народжені містом та присвячені саме йому. Творчості письменника властиві такі риси, як автобіографічність, авангардизм, урбанізація та постмодернізм. Іншомовні одиниці стали природним складовим елементом нинішньої української письменницької мови, що й відображено в прозових творах Сергія Жадана.

Як представник сучасної української літератури, Сергій Жадан є автором багатьох відомих поезій («Декому краще вдаються приголосні, декому голосні», «Пливи, рибо, пливи», «І жінка, з чорним, як земля, волоссям» тощо), ліричних збірок («Динамо Харків», «Життя Марії», «Ефіопія»), романів («Інтернат», «Ворошиловград», «Депеш Мод») та навіть пісень («Мальви», «Ребе», «Ісус із Назарета» та ін.). Творчість письменника відображає сучасну українську дійсність та виклики, з якими стикається суспільство. У своїх творах С. Жадан

використовує багато різноманітних мовних засобів, включаючи й іншомовні слова. Це створює певну атмосферу та розширює смислові відтінки твору. Використання іншомовних слів не є новинкою в літературній мові та загалом дозволяє додатково виразити свої почуття. Крім цього, застосування іншомовних слів у поезіях Сергія Жадана підкреслює його міжнаціональну працю та відкритість до інших культур світу.

Ліричний твір «Чого лише не побачиш на цих вокзалах» входить до збірки «Життя Марії», виданої у 2015 році, це – своєрідна спроба авторської сповіді, котру С. Жадан веде протягом першого року війни. Поезія є екзистенційним баченням автора теми переселенців сходу України із зони бойових дій, створена на основі переживань самого Сергія Жадана та його життєвих спостережень. Для переселенців вокзал є символом переходу, невизначеності та пошуку нового життя, а сам вірш – показ того, як саме люди починають виїжджати з небезпечного міста.

Поезія проникнута атмосферою того, як після початку «трагічних подій» із рідного міста виїжджають усі верстви населення: від комерсантів та банкірів до поетів, матерів і школярів, навіть злочинці не залишаються осторонь. Це свідчить про те, що війна впливає на всі сфери життя суспільства. Усі, незалежно від соціального статусу, змушені проходити через вокзал, покидати рідне місто й вирушати в невідоме, для пошуку своєї безпеки. Люди їдуть у незнайомому напрямку, не розуміючи, де саме буде кінець цієї неочікуваної мандрівки.

Птахи, зображені на початку та наприкінці твору, також мають свою символічну значущість. Як відомо, птахи символізують повітряну стихію, свободу та незалежність, утілюючи здатність до швидкого пересування та досягнення висот, що може бути асоційовано з бажанням переселенців покинути небезпечне місто й знайти собі нове для мирного та спокійного життя. У поезії С. Жадана птахи є символом життя та єдності двох світів, а також символом приреченості людської долі, що вказує на розрив між минулим і майбутнім, яке залишається за спиною та чекає в майбутньому.

У ліричному творі «Чого лише не побачиш на цих вокзалах» використовується значна кількість іншомовних запозичень. Це й англіцизми (вокзал – [Vauxhall]), й латинізми (трагедія – [Tragicus]), запозичення з польської мови (присмак – [Smak]), запозичення з французької (берети – [Beret]) та навіть з тюркських мов (базарної – [Bāzār]).

Так, германізми, що функціонують у цій поезії, можна поділити на такі групи: 1) запозичення, що походять власне з німецької мови: шпали – [Spale];

ювелір – [Juwelier]; банкіри (банк) – [Bank]; борги (борг) – [Borg] або [Bergen]; мандрівки (мандри) – [Wandern]; маршрут – [Marschroute]; 2) запозичення із західноєвропейських мов: комерсанти – нвн. [Kommerzien], фр. [Commerce], лат. [Commercium]; трагічні – нім. [Tragiker], фр. [Tragique], лат. [Tragicus]; 3) германізми, які потрапили до української мови через латинську: курсанти – [Cursus], адвокат – [Advokat] від латин. [Advocātus]; 4) германізми, які потрапили до української мови через польську: присмак (смак) – [Smak] або [Smakowac], у свою чергу запозичений з середньовісньонімецької [Smacken]; рятунок – [Retten]; 5) германізми, що походять із давньовісньонімецької мов: можливість (могти) – [Magan] або [Maht]; важкими (вага) – [Wāga]; поради (рада) – [Rāt]; 6) праслов'янські слова, що зближені з давньо- або нововісньонімецької: бою (бій) з псл. [Bitei], споріднене з двн. [Biha]; засмага (смага) з псл. [Smaga], зближене з нвн. [Schmachten]; холод з псл. [Xoldъ], припускається зв'язком з німецьким словом [Kald]; тонка (тонкий) з псл. [Тъпъкъ], споріднене з двн. – [Dunni] та нвн. – [Dünn]; найменшу (менший) – з псл. [Мъпъш], споріднене з двн. – [Min]; можливість (могти) – з праслов'янської [Mogti], споріднене з двн. [Magan] та нвн. [Mögen]; ночі (ніч) – з псл. [Nokтъ], споріднене з двн. [Naht] та нвн. [Nacht]; воля з псл. [Voija], споріднене з двн. [Waia]; нині – з псл. [Nyně], споріднене з двн. [Nū], свн. [Nu] та нвн. [Nun]; хліб [Xlěbъ], споріднене з псл. [Hlaiba] або [Hleib].

Отже, у ліричному творі «Чого лише не побачиш на цих вокзалах» налічується близько 26 германізмів. Використання німецьких запозичень у творчості С. Жадана пов'язано зі стилістичними засобами, які допомагають досягти потрібного звучання та створенню особливої атмосфери. У цьому випадку германізми створюють специфічні конотації відтворення певного настрою, недосяжного за допомогою власної мови.

Варто пам'ятати, що сам письменник за спеціальністю – викладач німецької мови, він прекрасно нею володіє та жив у Німеччині не один рік. Саме це накладає великий відбиток на використанні в його творах власне германізмів. Використання німецьких запозичень у ліриці Сергія Жадана є складним та багатогранним явищем, яке включає в себе естетичні, семантичні, культурні, а також особисті мотиви.

Запозичення залишаються найважливішим та найефективнішим напрямом наповнення словникового запасу української мови та вимагає вичерпного дослідження різноманітних площин входження, діяльності й інтерференції запозичених мовних одиниць.